

Motion till riksdagen 2022/23:2368

av **Gudrun Nordborg m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2022/23:91 En ny lag om ordningsvakter

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående bör vidta åtgärder för att förstärka ordningsvaksutbildningen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen avslår proposition 2022/23:91 i den del som avser förslaget om att en ordningsvakt ska få kroppsvisitera personer i samband med avlägsnande eller omhändertagande i den utsträckning som är nödvändig för att personens identitet ska kunna fastställas.
3. Riksdagen avslår proposition 2022/23:91 i den del som avser förslaget om att polisen, om det är lämpligt med hänsyn till den omhändertagna personen och omständigheterna i övrigt, ska få överlämna till ordningsvakter att transportera den som har omhändertagits på grund av berusning eller vissa ordningsstörningar till en plats som Polismyndigheten anger.

2 Inledning

Den privata säkerhetsbranschen växer i Sverige. Bevakningstjänster används av både företag, privatpersoner och offentlig sektor, t.ex. regioners trafikföretag och kommuner. Omsättningen 2021 för bevakningsföretag var 11,8 miljarder kronor (Årsrapport Säkerhetsföretagen 2016–2021). Enligt uppgifter från Dagens Samhälle uppgick den totala kostnaden för kommuners och regioners bevakningstjänster 2016 till 1,6 miljarder kronor, vilket då beskrevs som en ny rekordnivå.

Förutom att det är problematiskt att statens kostnader för att upprätthålla lag och ordning läggs över på kommuner och regioner finns det enligt Vänsterpartiet anledning att ifrågasätta om det är rimligt att skattepengar på detta sätt blir till vinster hos privata bevakningsbolag. Vi anser att omfattningen av den offentliga sektorns användning av privata bevakningstjänster bör ses över. Riksdag och regering behöver få kännedom om

omfattningen av de offentliga medel som läggs på dylika tjänster i syfte att ta fram relevanta åtgärder. Vi anser att det kan vara rimligt att dessa typer av bevakningstjänster ska organiseras i statlig regi eftersom de kommit att ta över delar av polisens uppgifter. Syftet är att staten ska ha bättre kontroll, dels på skattemedel som används för bevakningsändamål i kommuner och regioner, dels på hur verksamheten bedrivs (se mot. 2021/22:454).

Antalet ordningsvakter har ökat starkt de senaste åren med en viss nedgång under pandemin (Årsrapport Säkerhetsföretagen 2016–2021). Yrket har gått från att vara ett extraknäck till att bli ett heltidsyrke. Ofta utförs ett bra arbete av ordningsvakter, som då skapar en känsla av trygghet. Ordningsvakterna finns där för personer när behovet av trygghet är som störst, och för det mesta fungerar ordningsvakternas arbete bra. Men med en ökad användning uppkommer också fler situationer som går fel med t.ex. övervåld och diskriminering. Ordningsvakterna ska vara ett komplement till polisen, som har det primära ansvaret för att upprätthålla den allmänna ordningen. En ordningsvakt har begränsade polisiära befogenheter, till skillnad från väktare som helt saknar sådana befogenheter. Enligt vår mening ska ordningsvaktens befogenheter även fortsättningsvis vara begränsade.

3 Regeringens förslag

Regeringen föreslår i sin proposition en ny lag om ordningsvakter som syftar till att skapa förutsättningar för en mer flexibel och ökad användning av ordningsvakter. Polismyndigheten ska fortsatt ha huvudansvaret för att upprätthålla allmän ordning och säkerhet i samhället, men ordningsvakter utgör, enligt regeringen, ett viktigt komplement till polisens arbete. Regelverket för ordningsvakter behöver därför anpassas till dagens förhållanden. Förslaget innebär att ordningsvakter ska få användas för att medverka till att upprätthålla allmän ordning och säkerhet eller främja trygghet. Ordningsvakter ska även ges fler befogenheter, t.ex. få transportera vissa omhändertagna personer och förstöra beslagtagna alkohol om värdet är ringa.

En helt ny tillståndsprocess för att använda ordningsvakter föreslås. Fokus ska vara både behov och ändamålsenlighet. Tillståndsprocessen ska stärka Polismyndighetens möjligheter till ledning och kontroll av ordningsvakter. Ett beslut om tillstånd att använda ordningsvakter föreslås under vissa förutsättningar få återkallas. De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 2024.

4 Vänsterpartiets ställningstagande

Vänsterpartiet står till största delen bakom regeringens proposition. Flera av regeringens förslag är bra och kommer att bidra till en tydligare reglering av användandet av ordningsvakter. Ett par förslag om utökade befogenheter för ordningsvakter går dock alltför långt. Det handlar om rätten att göra kroppsvisitation för att klarlägga någons identitet och rätten att transportera bl.a. berusade personer. Förslagen är alltför långtgående särskilt sett till att regeringen inte föreslår att utbildningen för ordningsvakter förstärks. Vi ifrågasätter om ordningsvakter har rätt förutsättningar att utföra dessa

arbetsuppgifter både ur ett säkerhets- och ett rättssäkerhetsperspektiv. Nedan redogör vi närmare för våra ställningstaganden.

4.1 Utbildningen för ordningsvakter måste förstärkas

Enligt Polismyndighetens föreskrifter om utbildningens utformning och genomförande omfattar ordningsvaktsutbildningen i dag 80 timmar och innehåller bl.a. yrkesetik, juridik, olaga diskriminering och konflikthantering. Utöver grundutbildningen ska en ordningsvakt genomgå en fortbildning vart tredje år för att få ett förnyat förordnande. Att tillägna sig rätt förutsättningar för yrket under en så pass kort utbildning är svårt. Efter två veckor får ordningsvakter befogenhet att använda våld, en rätt som annars bara polisen har.

Ordningsvakter måste ha en respektfull grundsyn gentemot andra människor för att kunna hantera den makt som följer med förordnandet och uniformen. Annars kommer allmänhetens förtroende och särskilt nästa generations förhållningssätt gentemot ordningsvakter och även gentemot resten av rättsväsendet att urholkas. Att vissa ordningsvakter inte är kapabla att agera utan övervåld och med rätt metod för konflikt-hantering riskerar att leda till att ordningsvakterna generellt uppfattas som fientliga, vilket i sin tur spiller över på rättsväsendet i stort.

Tyvärn visar händelse efter händelse att situationer inte hanteras korrekt. Det är allt från kollektivtrafikkort som inte uppvisas tillräckligt snabbt i rusningstrafik till barn som blir omhändertagna i köpcentrum. Ofta handlar det om att personer som ordningsvakter omhändertar har ett annat etniskt ursprung än svenskt eller ett utseende som inte uppfattas som svenskt. Det är svårt för en utomstående att se att proportionaliteten i ingripandena matchar behovet och att inte dra paralleller till rasmässig eller etnisk profilering. Detta leder till att vissa personer i högre grad pekas ut av rättsväsendet. Det skadar förtroendet dels för samhället, dels för samhällets demokratiska uppbyggnad.

En lösning för att skapa ett tryggt samhälle för alla, där personer inte blir utpekade på grund av sitt utseende eller baserat på fördomar, är att ordningsvakter får en längre utbildning. Utbildningen bör lägga mer fokus på diskrimineringsgrunder och konflikthantering. Ordningsvakter behöver även få särskild kunskap om hur barn och ungdomar bör bemötas för att inte förvärra konfliktsituationer. Trygghet i samhället ska gälla alla, och om ordningsvakter ska ha vissa polisiära befogenheter måste högre krav ställas för att ordningsvakter ska få använda våld.

Amnesty International i Sverige har inom ramen för ett pilotprojekt granskat hur regelverket för ordningsvakter i Sverige efterlevs och vilka brister som finns i själva regelverket, mot bakgrund av människorättsregler. Projektet har initierats efter påtryckningar från medlemmar och en engagerad allmänhet. Amnesty har granskat ett antal fall där ordningsvakter varit inblandade i incidenter eller ingripanden. Enligt Amnesty visar resultatet av projektet att det finns indikationer på olika problem, exempelvis ett problematiskt språkbruk och ogrundade antaganden från ordningsvakter gentemot privatpersoner, i synnerhet om de är svarta eller upplevs som ”utländska”. I fråga om ordningsvaktens utbildning och kompetens har Amnesty identifierat behov av ökade kunskaper om tillämpningen av behovs- och proportionalitetsprincipen vid ingripanden och behov av ökade kunskaper om diskriminering och etnisk profilering. Amnesty har också framhållit behovet av en stärkt utbildning inom områden som konflikthantering och psykisk ohälsa (SOU 2021:38 s. 152). Både Polismyndigheten och Justitiekanslern

anser att den nuvarande utbildningen är för kort och att den inte omfattar tillräckligt mycket av det som en ordningsvakt bör kunna för att lösa de situationer ordningsvakten kan komma att ställas inför.

Utredningen SOU 2021:38 har lagt fram ett förslag till förordningsbestämmelse om att grundutbildningen ska omfatta minst 160 timmar. Trots detta lägger regeringen inte i detta sammanhang fram något förslag om att förstärka utbildningen, vilket är en mycket stor brist. En dylik förordningsbestämmelse om utbildningen borde rimligtvis vara på plats samtidigt som den nya lagen träder i kraft. Vi förutsätter därför att utredningens förslag bereds vidare inom Regeringskansliet men anser ändå att det är viktigt att ett tillkännagivande om utbildningen riktas till regeringen.

Amnesty har i sitt remissvar på utredningen ifrågasatt om ens 160 timmar skulle vara en tillräckligt lång tid för att ordningsvakten ska kunna utveckla de kompetenser som krävs för att utföra uppgifterna. Säkerhetsföretagen och Svenska Transportarbetareförbundet har enligt Amnesty uttryckt önskemål om en totalt sex månader lång ordningsvaktsutbildning med inslag av praktiska yrkesmoment. Enligt remissvaret hade det även varit värdefullt att samla in röster från organisationer och föreningar utanför säkerhetsbranschen som analyserar utbildningens längd och innehåll från ett socialt perspektiv och ett rättighetsperspektiv. Vänsterpartiet instämmer i Amnestys syn på utbildningsfrågan.

Regeringen bör omgående vidta åtgärder för att förstärka ordningsvaktsutbildningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Rätt att göra kroppsvisitation för att klarlägga någons identitet

Regeringen föreslår att en ordningsvakt som med stöd i lag griper eller annars avlägsnar eller omhändertar en person i anslutning till ingripandet ska få kroppsvisitera personen i den utsträckning som är nödvändig för att personens identitet ska kunna fastställas. Amnesty och Civil Rights Defenders avstyrker förslaget. Amnesty anser att en kroppsvisitation i syfte att fastställa identiteten är en mycket ingripande åtgärd som inte tillräckligt har motiverats som behövlig eller proportionerlig och att det finns risk för att en kroppsvisitation görs på obefogade grunder. Enligt Amnesty är det inte sannolikt att ordningsvakter i lägre grad än poliser, med långt mer omfattande utbildning, skulle ägna sig åt rasprofilering eller etnisk profilering. Även Antidiskrimineringsbyrån Uppsala anser att risken för diskriminering vid identitetskontroller är mycket stor. Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas kritik.

Riksdagen bör avslå proposition 2022/23:91 i den del som avser förslaget att en ordningsvakt ska få kroppsvisitera personer i samband med avlägsnande eller omhändertagande i den utsträckning som är nödvändig för att personens identitet ska kunna fastställas. Detta bör riksdagen besluta.

4.3 Rätt att transportera bl.a. berusade personer

Regeringen föreslår i sin proposition att polisen, om det är lämpligt med hänsyn till den omhändertagne och omständigheterna i övrigt, ska få överlämna till ordningsvakter att transportera den som har omhändertagits på grund av berusning eller vissa ordningsstörningar till en plats som Polismyndigheten anger. Detta ska gälla under förutsättning att en förman har beslutat att omhändertagandet ska bestå.

Enligt polislagen (PL) får en polis avvisa eller avlägsna den som genom sitt uppträdande stör den allmänna ordningen eller utgör en omedelbar fara för denna när det är nödvändigt för att ordningen ska kunna upprätthållas. Om ett avvisande eller avlägsnande är otillräckligt för att det avsedda resultatet ska uppnås så får polisen tillfälligt omhänderta en person (13 § PL). En ordningsvakt har samma befogenheter som en polis har, om inget annat framgår av förordnandet. Om en ordningsvakt har omhändertagit någon gäller dock i dag att den omhändertagne skyndsamt ska överlämnas till närmaste polis.

Enligt lagen om omhändertagande av berusade personer (LOB) får den som anträffas så berusad av alkoholdrycker eller annat berusningsmedel att hen inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv eller för någon annan omhändertas av polis. Om en ordningsvakt har omhändertagit någon ska personen även enligt LOB skyndsamt överlämnas till närmaste polis. Med dagens regelverk övertar polisen frihetsberövandet, och om omhändertagandet ska bestå transporteras den omhändertagne till sjukhus, tillnyktringsenhet eller en polisstation. Av regeringens proposition framgår dock att en övervägande majoritet av de omhändertagna förs till polisarrest (prop. 2022/23:91 s. 61).

Vänsterpartiet anser att tillnyktring och avgiftning ska ske inom sjukvården. Det förekommer tyvärr att alltför berusade och påverkade personer i stället för att tas in för tillnyktring på sjukhus stängs in i polisens arrestlokaler och avlider av alkohol- eller narkotikaförgiftning eller sjukdom. Dessa tragiska dödsfall hade sannolikt i många fall kunnat förhindras om den omhändertagna personen förts till sjukhus eller tillnyktringsenhet.

Amnesty skriver i sitt remissvar att förslaget främst motiveras med att det skulle avlasta polisens arbete. Sådana argument är inte tillräckliga för att rättfärdiga den föreslagna utökningen av ordningsvaktens befogenheter. Utredningen har inte heller i denna del tydligt nog klargjort hur den enskildes utsatthet skulle minska av den föreslagna regleringen. Sammanfattningsvis ser Amnesty betydande risker för rättssäkerheten och den enskildes integritet med att befogenheten att transportera personer, oavsett om detta sker enligt LOB eller PL, delegeras till ordningsvakter.

Förvisso lyfter regeringen fram att väntetiden för den berusade personen i dag ofta blir lång (prop. 2022/23:91 s. 61). Vi håller med om att det inte är bra att en berusad person ofta får vänta länge på transport men anser att riskerna med förslaget överväger fördelarna. Ordningsvakter har t.ex. ingen specifik sjukvårdsutbildning. Därför ser vi en överhängande risk för att förslaget kan öka de LOB-relaterade dödsfallen.

Vi ser inte lika stora risker när det gäller transporter enligt polislagen. Men med beaktande av ordningsvaktarnas korta och otillräckliga utbildning kan vi inte heller stå bakom denna del av förslaget.

Riksdagen bör avslå proposition 2022/23:91 i den del som avser förslaget om att polisen, om det är lämpligt med hänsyn till den omhändertagne och omständigheterna i övrigt, ska få överlämna till ordningsvakter att transportera den som har omhändertagits på grund av berusning eller vissa ordningsstörningar till en plats som Polismyndigheten anger. Detta bör riksdagen besluta.

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Frida Tånghag (V)

Jessica Wetterling (V)